

Czolbe így ír: „A fennhéjázást és hiúságot (...) bizonyítja, hogy a megismerhető világot egy kitalált érzékfeletti világgal akarják jobbá tenni, az emberből pedig egy érzékfeletti elem hozzáadásával a természet felett álló lényt kívánnak alkotni. A jelenségek világával szembeni elégedetlenség, az érzékfeletti felfogás legmélyebb oka (...) a morális gyengeség. (...) Elégedj meg az adott világgal!”

Az önmaga tudatára ébredt élet a biztonságos ésvacokból, amit magának a kozmikus szívfagy ellen összetúrt, hirtelen kiebrudalva találja magát. Megrohanja saját hátborzongató otthontalanságának tudata. Nietzsche dionüszoszinak nevezte azt a szélsőségeket összelobbantó erőt, amely a rettenetet és a mámort azonosként ismeri föl. A Dionüszión az egyén elveszti határait, feloldódik a kollektív mámorban. Ez a világ a hátramaradottak számára semmi. A szabadság fokozatai: kitenni magam egyre nagyobb semmiknek. A Melankólia nevű bolygó a legnagyobb semmi, ami csak van. Közeledte nyilvánvalóvá teszi létünk abszurditását. Ebben a fényben (pontosabban: ebben az árnyékban) válik nyilvánvalóvá, micsoda fennhéjázása volt szellemünknek, amikor azt képzeltük, hogy lelkünket a kozmosz elspájozta valahol, amíg az újra nem inkarnálódik.

Talán innen érdemes újragondolni, mi is a szeretet. Lars von Trier éppen ezt teszi. A szeretetet az a sátor, amelynek csak a váza van meg, nincs fala, mert fontos, hogy ki lehessen látni belőle. A szeretet

mindig szemmel tartja a halált. A csak jelzett sátorban összebújnak az emberek, a tehetetlen kis bogarak, amikor jön a fény. Valakit szeretni annyi, mint arcról olvasni halált.

A fentebb Nietzsche-től idézett szövegben megénekelte pillanat lobban el ebben a filmben. Fellobban mértékre, kialszik mértékre, mint Hérakleitosz logosza, léttörvénye. Egyszer fellobbant, és fénykört bocsátott körénk. A közepén állunk. A Földön élünk, a mindenség körülöttünk forog. (A heliocentrikus világkép tudományos igazsága ezen a tényen mit sem változtat.) Körben látunk, világunk körperemére elmosódó, hideg, fenyegető távlat feszül. Valahogy mégis meg kell próbálnunk otthon lenni a világban.

Ehhez mindenekelőtt felejteni kell. A felejtés gyógyít. Nap mint nap fölmerülő kérdéseink nagy része nem választ nyer, hanem egyszerűen elfelejtődik, elmossa egy következő. Az ókori görögök, akik kidolgozták – Platón nyomán – az emlékezés ontológiáját, s akik az emlékezést az élet analogonjának tartották, a felejtésben pedig a halál szelét érezték, tudogatták ugyan, hogy a felejtés gyógyíthat, de a felejtés dicséretét nem munkálták ki. Pedig milyen nagy adomány, hogy képesek vagyunk eredendő, hátborzongató otthontalanságunkat kicsi, megtalált otthonokba belefelejtetni! Ennyi elég is nekünk, ennyire semmik vagyunk. És nem leszünk minden. Ezt viszont ne felejtjük el. Így talán könnyebb lesz fölkészülni arra a napra.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

A mozi

A „mozi”-nak Heltai Jenő adta a nevét körülbelül nyolc évvel ezelőtt. Hogyha ma kellene elneveznie, régi zseniális keresztapja bizonyára nem ily kedves és becéző szóval illetné a mozit. Mert a mozi egyre mélyül. Én egy arisztokratikus moziról álmodozom, ahol a legfelsőbb tízezer, a szellem és a tudás krémje mulat. Biztos vagyok abban, hogy a mai filmek valaha a múzeumba kerülnek, s idővel, hogyha az ízlésünk és a selejtező kritikánk fejlődik, váltig csodálkozunk azon, hogy egy letűnt kor milyen banális fordulatokon sirt és kacagott. Ma még a Vasgyárost, a Molnár és gyermekét játsszák a mozikban. Írók írnak neki, akik pénzt akarnak keresni, gyorsan. A moziban azonban végtelen lehetőségek pihennek. A párkák elvágják életünk fonálát, a lepedőn azonban tovább élünk. Ott nincs gravitáció, a levegőben járhatunk, a fantasztikum ünnepét üli. A mozi a jövőben bizonyára csak ezekkel az eszközökkel hat, s nem kér külön témát a színháztól és nem transzponál át novellákat könyvekből. Költők színháza lesz. Olyan költőké, akik szabadon akarnak élni a lehetetlenségek birodalmában, gát és korlát nélkül, és a legigazabb élményüket vetítik a fantasztikum csoda-lepedőjére, a negyedik dimenzióba.

A szerző cikkét a Műsorújság 1917. február 5-i száma közölte, nyomtatásban azóta nem jelent meg.